

УДК 373.211.24:371.134

Анна Кошель

Anna Koshel

Віталій Кошель

Vitaliy Koshel

Світлана Бойправ

Svitlana Boyprav

Ганна Сиз

Ganna Siz

**ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

**TO THE PROBLEM OF FORMATION OF THE COMMUNICATIVE
COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE
PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING**

Анотація. В даній статті розглянуто сутність поняття комунікативна компетентність та її складові. Висвітлені результати дослідження сучасних проблем формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку як складової загальної професійної компетентності.

Ключові слова: комунікативна компетентність, майбутні вихователі дітей дошкільного віку, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах реформування соціальної, політичної та економічної сфер суспільного життя пріоритетними напрямками розвитку системи вищої освіти є її модернізація і практична спрямованість, що супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці. Інтеграційні процеси, входження Української держави в європейський та світовий освітній простір зумовлюють потребу вдосконалення підготовки фахівців, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність на

засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, тобто формування в останніх професійної компетентності.

Майбутній педагог має володіти розвиненими педагогічними здібностями, досконалими професійними вміннями, навичками самовдосконалення тощо.

Очевидною є необхідність і важливість виховання молоді компетентними спеціалістами, адже від особистості педагога, його ерудиції, культури залежить успішне розв'язання освітніх завдань майбутнього покоління.

Важливою складовою професійної компетентності є комунікативна компетентність, тому випускник закладу вищої освіти має вільно володіти мовою, вмінням спілкуватися, взаємодіяти з аудиторією, так як саме вихователь створює у дитячому колективі атмосферу спілкування, відкритості, зацікавленості в осягненні знань і оволодінні практичними способами дій, і що, не менш важливо, удосконалює мовленнєву діяльність і розвиває культуру спілкування дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що формування окремих складових професійної компетентності педагога відображено у дослідженнях Л. В. Артемової, Г. В. Беленької, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Н. Ф. Денисенко, І. А. Зимової, О. Л. Кононко, Н. В. Лисенко, Т. І. Поніманської, Дж. Равена, Л. О. Савенкової, Л. О. Чулкової та ін. Виокремлюючи психолого-педагогічні аспекти цієї проблеми, вчені І. Д. Бех, Є. В. Єгорова, І. А. Зязюн, І. О. Луценко, О. М. Семенов наголошують на важливості повноцінного гуманістично орієнтованого педагогічного спілкування, наявності потреби у комунікативній взаємодії як обов'язкової складової педагогічної діяльності фахівця. Проте цілісного дослідження процесу формування професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку в Україні здійснено не було.

Актуальність проблеми та відсутність її цілісного дослідження зумовили вибір теми пропонованої статті, метою якої є висвітлення особливостей

формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в процесі професійної підготовки та вивчення основних сучасних підходів до вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства проблема комунікації є однією з найважливіших. Особливо це стосується освітньої сфери, яка покликана забезпечити якісну підготовку людини до життя у світі різноманітних комунікативних можливостей. Варто відзначити, що професія вихователя дітей дошкільного віку належить до таких видів праці, де спілкування стає професійно значущою, суттєвою стороною діяльності педагога, а професійно-педагогічна комунікація – основною формою освітнього процесу, продуктивність якого обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки.

У більшості західних освітніх програм комунікативна компетентність входить в число «ключових», що означає, зокрема, перенесення відповідальності за формування цієї компетентності з окремої предметної області на освітній процес в цілому.

Перша причина, через яку комунікативна компетентність являється ключовою, – це суспільний запит від професійного ділового світу, який гостро відчуває дефіцит в практичних комунікативних вміннях випускників навчальних закладів. Крім того, потрібно вміти працювати з інформацією, використовуючи різні інформаційні технології, продуктивно вирішувати конфлікти, публічно представляти результати своєї роботи, враховуючи змістовну критику; вміти позитивно будувати свої взаємини з колегами по роботі, дітьми та їх батьками.

Друга причина може бути сформульована, виходячи з потреб самої сфери освіти. Якщо визначити основний зміст освіти як розвиток практичних навичок і умінь, необхідних людині для досягнення успіху в особистому, професійному

та громадському житті, то однією з важливих є його комунікативна компетентність [4].

Вчені визначають поняття «комунікативна компетентність майбутнього вихователя» як готовність до ефективного спілкування, сформованість комунікативних умінь і особистісних якостей педагога, які сприяють творчому вирішенню педагогічних завдань (предметно-пізнавальних, практико-орієнтованих, особистісно-орієнтованих), що виникають в процесі спілкування [3, с. 142].

Зміст поняття «комунікативна компетентність» включає:

1. Уміння встановлювати психологічний контакт з аудиторією.
2. Уміння управляти процесом спілкування, підбирати методи взаємодії.
3. Мовні вміння (високий рівень знання мови, її виразних можливостей, засобів переконання).
4. Володіння культурою спілкування (етикетної вивіреністю мови: умінням слухати і чути співрозмовника, умінням ставити запитання, бачити і правильно інтерпретувати реакцію людей, умінням виявляти і передавати своє ставлення з приводу чого-небудь, готовністю і бажанням спілкуватися).
5. Здійснення рефлексії своєї участі в комунікації.

Незважаючи на досягнення в теорії і практиці в області вирішення проблеми формування комунікативної компетентності майбутнього педагога, доводиться констатувати, що проблема розробки педагогічних підходів формування комунікативної компетентності вимагає особливої уваги. Це важливо, тому що комунікативна компетентність педагога проявляється не тільки у вирішенні професійних завдань, а й в тому, як людина сприймає, оцінює і розуміє світ за межами своєї професії.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, нами були визначені основні сучасні підходи («підхід» як певна позиція, точка зору, сукупність прийомів ставлення до кого-чого-небудь) до формування комунікативної компетентності: компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний.

Використання компетентнісного підходу ґрунтується на розумінні того, що прогрес людства залежить не стільки від економічного зростання, скільки від рівня розвитку особистості, що передбачає перехід від класичного поняття «людські ресурси» до концепції «компетентності людини». Компетентнісний підхід акцентує увагу на результаті освіти, причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях [2]. У нашому випадку це педагогічні ситуації, тому реалізація компетентнісного підходу, на наш погляд, можлива тільки за педагогізації освітнього процесу в закладі вищої освіти, тобто підпорядкуванні всіх ланок і сторін навчання і виховання студентів завданням їх професійно-педагогічної підготовки. Це означає, що не тільки психолого-педагогічні, а й інші дисципліни мають викладатися таким чином, щоб орієнтувати студентів на педагогічну діяльність.

Включення студентів до освоєння різних педагогічних і психологічних теорій і систем сприяє розвитку у майбутніх педагогів варіативного мислення, установки на постійний діалог, закладанню основи для розвитку власної педагогічної інтуїції, необхідної для вирішення педагогічних завдань.

Таким чином, компетентнісний підхід орієнтує «на озброєння особистості готовністю і здатністю до ефективної життєдіяльності». Стає все більш затребуваною саме життєтворчість особистості, яка найбільш адекватно характеризується чотирма фундаментальними цілями освіти, сформульованими Жаком Делором: вміти жити; вміти працювати; вміти жити разом; вміти вчитися.

Другий підхід до формування комунікативної компетентності – це особистісно орієнтований підхід.

Для особистісно-орієнтованого навчання характерний цілісний погляд на того, хто навчається як на особистість, орієнтація на потреби, особистий досвід і рівень його актуального розвитку, а також побудова освітнього процесу в зоні найближчого розвитку.

Важливо, щоб педагогічні дисципліни вивчалися не у вигляді готових абстрактних істин, а як сукупність педагогічних ідей і концепцій, що розробляються різними вченими і науковими школами в руслі різноманітних філософських поглядів, що розвиваються в контексті світової цивілізації. У такому випадку кожен випускник педагогічного вузу, будучи суб'єктом пізнавального процесу, визначає для себе найбільш прийнятні ідеї, концепції і теорії, які в майбутньому стануть фундаментом його особистого педагогічного кредо і технології професійної діяльності.

Будь-яка вузівська освіта вирішує два фундаментальних завдання: дає людині професію і формує її як особистість.

Особистісне – це те, що спочатку самовизначається людиною, вибудовується як її власний світ. Отже, оптимально освіта, яка передбачає гармонію освітніх стандартів і особистісного саморозвитку, побудована на принципах гуманізації та гуманітаризації.

Говорячи про гуманітаризацію і гуманізацію педагогічної освіти, маємо на увазі те, що «сутність гуманітаризації освіти, про яку нині так багато говорять і пишуть, – не «підключення» до навчальних планів декількох дисциплін, які за відомством значаться гуманітарними, а ціннісна орієнтація освіти з підготовки фахівця на формування цілісної універсальної особистості, яка заволоділа різноманітними формами освоєння світу: наукою, мистецтвом, філософією, способами і формами спілкування.

Третім підходом до формування комунікативної компетентності є діяльнісний підхід, який орієнтує майбутнього вихователя на установку, що найважливіший фактор формування комунікативної компетентності – його активна пізнавальна, комунікативна діяльність.

Представники діялісного підходу виступають проти абсолютизації в освіті однієї з форм знання. Живе, особистісне знання протиставляється безсуб'єктному, що транслюється у вигляді інформації, відомостей.

На думку Л. В. Артемової в освітньому процесі закладу вищої освіти «в основному використовуються традиційні технології навчання: лекції, семінари, переважно репродуктивні способи організації освітньої діяльності студентів. Дослідниця зазначає, що у студентів відсутнє усвідомлене прагнення до професійної самоосвіти та самовдосконалення; яскраво виражена традиційна установка на «знаннєву» парадигму; немає готовності співпереживати почуттям і емоціям дітей; вони працюють в основному за зразком; не володіють рефлексивними вміннями» [1].

Діяльність може бути освоєна в діяльності: виділена як предмет засвоєння, усвідомлена студентами і привласнена ними. Тільки через методи активного навчання можна проектувати освітню ситуацію, в якій проявляється діяльнісний зміст освіти.

Передумовами успішності використання методів активного навчання є сформованість у викладача прийомів реконструювання навчальної інформації та прийомів викладання, з одного боку, і сформованості основних навчальних умінь у студентів, з іншого. Цими прийомами навчання є аналіз, порівняння, узагальнення, висунення гіпотез, перенесення знань у нову ситуацію, пошук аналогій, вибір способів діяльності, інтерпретація і оформлення результатів. Аналогічними прийомами повинен володіти і викладач, для того щоб формувати комунікативну компетентність майбутніх вихователів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: незважаючи на досягнення в теорії і практиці, проблема формування комунікативної компетентності у майбутніх вихователів дітей дошкільного віку все ще залишається актуальною і потребує вирішення. В статті уточнено поняття «комунікативна компетентність» та її складові. Також були вивчені 3 основних підходи до формування комунікативної компетентності: компетентнісний, особисто орієнтований та діяльнісний. Але жоден з них, на нашу думку, не знаходить повного, якісного відображення в освітньому процесі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз змісту, форм методів та технологій підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л. В. Артемова – Дошк. виховання – 2002 – №2 – 7-9с.

2. Єгорова Є.В. Комунікативна компетентність як складова психологічної готовності майбутніх педагогів до професійного навчання / Є.В. Єгорова // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації : матеріали методолог. семінару (м. Київ, 3 квіт. 2014 р.) : [у 2 ч.]. – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. – Ч. 2. – С. 199 – 202.

3. Лазарев М. Культура педагогічного спілкування як фактор гуманітаризації сучасної освіти / М. Лазарев (відпов. ред.) та ін. – Суми, 1996. – 285 с.

4. Лохвицька Л. В. Інтеграція української дошкільної освіти із зарубіжним педагогічним досвідом / Л. В. Лохвицька – Гуманітарний вісник Преяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди : наук.-теорет. зб. / редкол. В. П. Коцур – Переяслав-Хмельницький, 2008 – Вип. 13 : Педагогіка. Психологія. Філологія. Філософія. – 292-296с.

5. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. [Текст] / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. С. 65-6

1. Artemova L. V. Prioritety v pidgotovtsi pedagogiv doshkilnogo profilyu / L. V. Artemova – Doshk. vihovannya – 2002 – #2 – 7-9 s.

2. Egorova E.V. Komunikativna kompetentnist yak skladova psihologichnoyi gotovnosti maybutnih pedagogiv do profesiynogo navchannya / E.V. Egorova //

Kompetentnisniy pidhid v osviti: teoretychni zasady i praktyka realizatsiyi : materialy metodolog. seminaru (m. Kiyiv, 3 kvit. 2014 r.) : [u 2 ch.]. – K. : in-t obdarovanoyi dytyny NAPN Ukrayiny, 2014. – Ch. 2. – S. 199 – 202.

3. Lazarev M. Kultura pedagogichnogo spilkuvannya yak faktor gumanitaryzatsiyi suchasnoyi osvity / M. Lazarev (vidpov. red.) ta in. – Sumy, 1996. – 285 s.

4. Lohvytska L. V. Integratsiya ukrayinskoyi doshkilnoyi osvity iz zarubizhnym pedagogichnym dosvidom / L. V. Lohvytska – Gumanitarniy visnyk Preyaslav-Hmelnytskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu im. G. Skovorody : nauk.-teoret. zb. / redkol. V. P. Kotsur – Pereyaslav-Hmelnitskiy, 2008 – Vyp. 13 : Pedagogika. Psihologiya. Filologiya. Filosofiya. – 292-296 s.

5. Pometun O. Kompetentnisniy pidhid – nayvazhlivishiy orientyr rozvytku suchasnoyi osviti. [Tekst] / O. Pometun // Ridna shkola. – 2005. – # 1. S. 65-6

Summary

One of the most important parts in the structure of the training of future educators of preschool children is communicative competence. Today, society is keenly aware of the practical communication skills of graduates of higher education institutions. A lot of recent research has been focused on the problem of the formation of particular components of the teacher's professional competence. However, there has not been a holistic study of the formation process of the professional competence of a preschool education teacher in Ukraine.

The data analysis of scientific journals helps to achieve the main objective of the article.

The aim of this study is a theoretical research of the problem of the formation of the communicative competence of future educators of preschool children in the process of professional training and studying of the basic modern approaches to this problem solving.

In modern education, the result of professional training is considered in such categories as «competence» and «competency». Under the «competence» is

understood the predetermined requirement for educational attainment, the description of authority, the definition of the sphere of activity, the potential ability of the individual. «Competency» is defined as the preparedness and realized ability of the subject of work to fulfil tasks and responsibilities of daily activities. Its structure traditionally contains knowledge, skills, values, attitude and experience of behavior.

The authors analyze various pedagogical approaches to the problem of formation of the communicative competence of future educators of preschool children in the process of vocational training. The results of this analysis show that despite the achievements in theory and practice, the problem of formation of the communicative competence of future preschool education teachers remains relevant and needs to be resolved.

Key words: communicative competence, future educators of preschool children, vocational training.